

Черна годишнина

ПОТУЛЕНА ТРАГЕДИЯ: РУСКИ КОШМАР ЗА ВАРНА

След Руско-турската война от 1877-78 г. проблемите на Балканите не свършват. Руската империя продължава агресивната си политика, защото не е постигнала главната си цел: териториално разширяване на юг от Балканите и завладяване на Истанбул и Проливите. Балканският въпрос преминава през различни метаморфози по време на Балканските войни (1912-1913 г.) и последвалата Първата световна война, без да бъде намерено трайното му решение.

Нахлуването на руски войски в Добруджа през 1916 г. не е случаен акт, а резултат на вековната руска политика за териториално, демографско и материално ограбване на България и българския народ. Раздаването на български земи на съседите ни и други имперски сделки старателно бяха укривани от българската историография. Целта е повече от ясна: създаване на изкуствен ореол около самодържавна Русия като „благодетел” и „единствен защитник на поробените българи в Османската империя”.

От друга страна, съществува траен стремеж у българската историческа наука и политика да гримират и да префасонират руската балканска политика в посока към пълното ѝ одобряване. Този стремеж достига своя апогей в годините на социализма, когато сведенията за руската агресия срещу Добруджа и българските черноморски градове и за победите на българското оръжие през Първата световна война са напълно преиначени или игнорирани.

След включването на Османската империя към Централните сили Германия се нуждае от пряк контакт с нея. За да осъществи тази връзка ѝ е нужен съюзник като България. Със стратегическото си разположение в центъра на полуострова България респектира неутралните дотогава Гърция и Румъния.

Ако България премине към Централните сили, Сърбия явно ще бъде разгромена. Германската дипломация дори замисля вариант да бъде сключено тройно българо-румънско-турско споразумение, което да доведе до включването и на трите държави към Тройния съюз, което би могло да повлияе върху изчакващата Гърция.

Ако България вземе страната на Антантата, тя би могла да стане препяствие между Германия, Австро-Унгария и Османската империя, да отвори пътя на Антантата към Проливите, да

допринесе за овладяването им от Русия и да направи по-силна връзката между страните от Антантата. По онова време Русия играе водеща роля при формулиране на източната политика на своите съюзници. След началото на Първата световна война тя прави няколко сериозни опита да привлече България на своя страна.

Двете коалиции усилват натиска си върху България през 1915 г. Щедрите обещанията на Централните сили са: почти цяла Македония и Южна Добруджа и малка поправка на българо-турската граница. Антантата гарантира само Източна Тракия до линията Мидия-Енос и "безспорната зона" в Македония, За останалите заграбени територии се предвиждат преговори с Гърция, Сърбия и Румъния, но след края на войната.

В предложенията на двата блока съдбата на Македония се оказва решаваща за българския избор. Надделяват обещанията на Централните сили, че Македония и евентуално Добруджа ще бъдат български. В започналата вече война германските войски жънат военни успехи, което също влияе в полза на Централните сили.

Остава незабележим, но важен и друг мотив за българското решение, който руската (съветска) историография десетилетия наред потулва. Ето откъс от статия в „Берлинер тагеблат“ от 20 ноември 1915 г. на българския пълномощен министър в Германия и бивш русофил Димитър Ризов: „Направената в началото на войната декларация на Русия, че руската империя трябва да владее над Цариград и Дарданелите и да превърне по този начин Черно море в руско море, беше изтълкувана от всеки здравомислещ българин като декларация, която ще доведе България под руско васалство. Русия може да се задържи на Дарданелите, само ако владее военно и морално над Балканите и над българите, а това е равносилно на националното и политическо самоубийство за България. Всичко това естествено допринесе немалко за определяне на сегашното поведение на България през настоящия европейски конфликт.”

През лятото на 1915 г. руският посланик Алексей Савински прави груб политически шантаж, като с парите на френския предприемач Деклозиер се опитва да изкупи българската житна реколта и да принуди политическия елит да присъедини страната ни към Антантата. Деклозиеровата афера води до пълен крах стремежите на руската дипломация. България разбира, че единственият начин да оцелее под огромния руски натиск е да сключи договор с Централните сили.

На 6 септември 1915 г. е подписан съюзният договор, придружен с военна конвенция (в гр. Плес, Австро-Унгария). С Турция подписваме отделна конвенция. Германия признава правото на

България да анексира спорната и „безспорната“ зона в Македония според договора ни със Сърбия от 1912 г., а също и сръбската територия източно от линията от Морава, съгласно границите на Санстефанска България.

Подписано е и споразумение относно Румъния, което предвижда, че ако тя нападне България или нейните съюзници, България ще анексира териториите в Добруджа съгласно Берлинския договор от 1913 г.

На [14 октомври](#) с манифест на цар Фердинанд I България обявява война на Сърбия, с което влиза в Първата световна война. Следват остри реакции от Лондон, Париж и Петербург. Най-злобно настроено е общественото мнение в Русия. Руският император констатира в свой манифест: „Осъществяването на старите възжелания на българския народ за присъединяването на Македония беше гарантирано по друг начин, съгласуван с интересите на славянството, но тайните сметки, внушени от германските интереси и братоубийственото озлобление срещу Сърбия излязоха победители. България, наша едновременна, неотдавна освободена от турско иго с братска обич и кръвта на руския народ, открито отиде на страната на неприятелите на християнската вяра, на славянството и на Русия. Руският народ гледа на българската измяна с болка и с окървавено сърце, изважда меч срещу България и поверява съдбата на изменниците на справедливото наказание на Всевишния.”

Журналисти, професори и офицери, аристократи и хора без обществено положение изразяват ярост и желание България да бъде „наказана”. Руското Дружество за побратимяване на славянските народи в Петербург излиза с апел: „Отговорността за политиката на правителството и на царя пада върху българския народ, който е по-виновен, отколкото неговия цар... Понеже българският народ показва своята неспособност сам да се управлява, управлението на страната ще бъде поверено на комисари от Антантата, освен това границите на България ще бъдат променени в полза на Сърбия и Румъния. България трябва да плати военно обезщетение на Сърбия”.

В изявление от 25 септември 1915 г. Московският славянски комитет е още по-краен: „Комитетът признава сръбските исторически и етнографски права над Македония, езикът на чието население, както обичаите и песните и славещи сръбските царе и паметници свидетелстват за сръбските права над Македония... Българският народ трябва да помни, че в своето 500-годишно турско робство ни един път не е вдигнал оръжие срещу угнетителите си турци, че е започнал Възраждането си с борба срещу майката-църква, която му

запази вярата, езика и изборното свещенство, а днес се отплаща на Русия за спасението и възраждането си с невиджана от просветения свят черна неблагодарност. Нека Бог го съди! България не съществува. Не съществува вече славянска България. Вместо нея има немско-фердинандско княжество. Който и да излезе победител в тази война, българското царство няма да съществува. За Русия България вече не съществува.”

Броени дни след като българските войски атакуват сръбските позиции, руският външен министър Сергей Сазонов посещава главната квартира на руската армия и се изявява като главен инициатор за бомбардировките срещу Варна. Пред император Николай той лансира позиция, че в сегашната военнополитическа обстановка е неудачно стовдарването на десант на българското крайбрежие. Още повече че Дарданелска операция, започнатата от съюзниците през февруари същата година, претърпява неуспех. Ето защо Сазонов предлага да се предприеме тактическа военноморска интервенция, която да окаже деморализиращ ефект сред населението. Подобно мнение споделя началникът на щаба на армията ген. М. Алексеев и императорът дава съгласието си за атака на руската черноморска флота срещу Варна.

Официална Русия заплашва България с „унищожение” заради някаква недоказана “вина” и “измяна” към славянството и православието. Затова войната на България срещу Русия е война за спасението на България и на българския народ. Тази война десетилетия ще бъде тема табу, а описанието във всичките ѝ аспекти и до днес липсва в българските учебници по история. Целта е ясна: изтриване на българската национална памет и насаждане на русофилството. Средствата са познати до болка: лъжи, фалшификации, манипулации, скриване или премълчаване на истината.

Ала фактите са необорими. Българо-руската война от 1916-1918 г. съществува. Тя се води по суша, въздух и вода. На два фронта: в Добруджа, респективно Румъния и в Македония.

Русия започва войната си против България по море. В самото начало на световната война руското Главно командване е изработило варианти и проекти за завземането на българските черноморски пристанища Варна и Бургас. Военните планове са актуализирани във връзка с подготвения поход за завземане на Проливите. Още преди войната България отказва да предостави своите пристанища за руски бази. Против руския замисъл временно се обявява Великобритания. Българският отказ утвърждава мнението в Петербург, че завземането им може да стане само със сила.

Руският флот започва агресивни действия и нахлува в български териториални води дори в периода на неутралитет на България. Малко известен факт е, че през май-октомври 1915 г. руски миноносци 14 пъти навлизат в български териториални води. Групи от два до пет кораба приближават и обстрелват българските брегове.

След включване на България във войната Русия решава да я накаже с бомбардировката на Варна. В Русия (СССР) историческите факти от руската агресия са засекретени още през 20-те години на XX век. Нападението срещу Варна е одобрено лично от император Николай II и от френския посланик в Петербург Жорж Морис Палеолог, потомък на последния византийски император Константин XI Палеолог.

Сутринта на 14 октомври 1915 г. във Варна бият църковните камбани. Подрачилите богомолци не подозират какъв ден им предстои. Щабът на бреговата охрана е известен, че на хоризонта са забелязани силуети на морски съдове, които скоро са идентифицирани като руски бойни кораби. Началникът на отбраната в морската столица ген. Симеон Янков предприема спешни мерки за защита на пристанището, жп гарата, флотските помещения и други важни обекти.

В 7.30 ч. към Варна се насочват два неприятелски хидроплана. Правят пълна обиколка над града и хвърлят няколко бомби. Това е първата въздушна бомбардировка на български град през Първата световна война. Без да бъдат засегнати от пушечната и картечната стрелба, руските хидроплани поемат обратен курс.

Руската ескадра под командването на вицеадмирал Новицки в състав от 17 морски военни единици се разгръща в боен ред. Тя включва 3 крайцера, 3 броненосеца, 6 миноносцеца и 5 помощни плавателни съда. Това са корабите от руския Черноморски флот „Императрица Мария”, „Св. Йоан Златоуст”, „Св. Панталеймонъ”, „Евстафий”, „Кагуль” и „Паметь Меркурия”. Въръжени са с мощни 305- и 203-милиметрови оръдия.

Първите снаряди падат в пристанището и извън града, в района на Галата и Евксиноград. Всички очакват, че ударът ще бъде насочен срещу крайбрежните укрепления и военни обекти. Но огънят на армадата е съсредоточен изключително към централната градска част и гъсто населените жилищни квартали. Единствено казармите на 8-и приморски полк са засегнати частично, но сред военния състав няма жертви. Става очевидно, че нападението е демонстрация на сила и цели да внесе смут и паника сред населението.

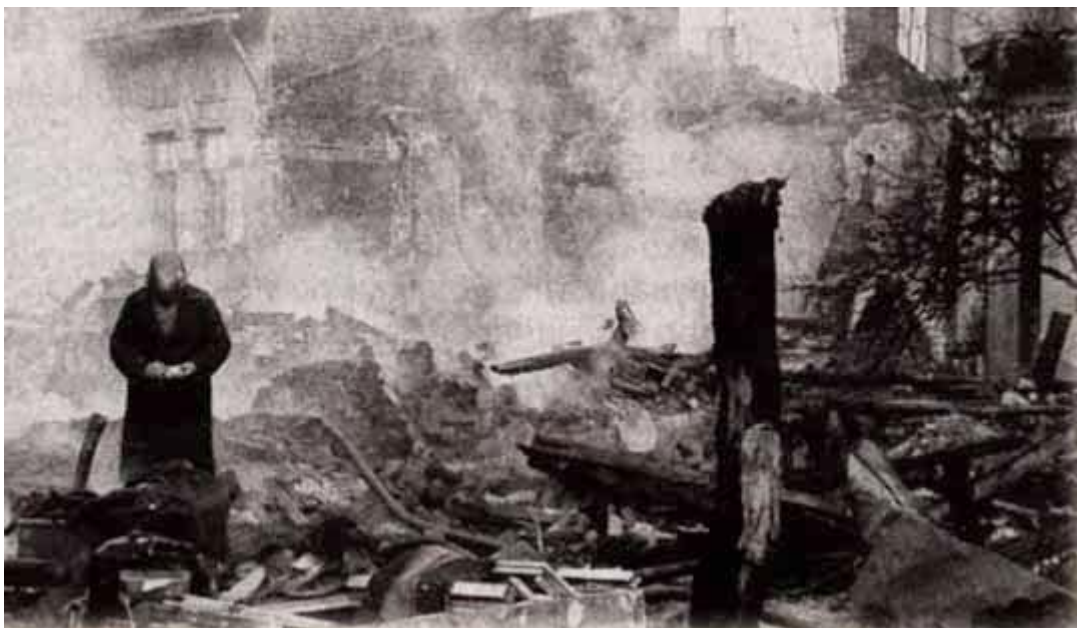

Снаряд нанася щети и на сградата на руската параходна агенция

Ужасените варненци се разбягват по улиците и търсят спасение в мазетата. Сред трясъка на експлозиите се разнасят писъци на отчаяние. Къщи рухват пред очите на обезумелите си обитатели. Чуват се викове и стенания на ранени, на които никой не е в състояние да помогне.

Къщи се срутват пред очите на обитателите си

Бреговата артилерия отговаря със силен, но неефикасен огън, тъй като, за да избегнат минните заграждения, корабите са на повече от 8 морски мили в морето и не попадат в обсега на българските батареи. Стрелбата срещу града продължава час и седем минути.

На ранените е оказана спешна помощ във военния лазарет

Изведнъж канонадата спира и руската ескадра започва скоростно да се изтегля. Заслугата е на двете немски подводници UB-7 и UB-8. Когато по безжичния телефон разбират за започналите бомбардировки, те незабавно се отправят към Варненския залив и атакуват руските кораби с няколко торпедни устройства. UB-7 с командир мичман I ранг Вилхелм Вернер изстрелват торпедо по линейния кораб „Пантелеймон”. Следва взрив, вероятно не в корпуса на кораба, а в предпазната мрежа около него, но броени минути след това ескадрата прекратява бомбардировката и се оттегля.

Торпилиран е броненосецът "Три Светители", който се накланя на една страна и въпреки отчаяните действия на екипажа, след час потъва край нос Калиакра. Сериозно повреден е и един миноносец, на който избухва пожар. Въпреки това корабът успява да се добере до пристанището на Севастопол. Към вражеските морски единици се насочват и германските крайцери "Гьобен" и "Бреслау", които са част от турската флота. Но те са твърде далеч от мястото на събитията и нападателите имат време да се оттеглят в руски териториални води.

Сведенията за загубите на ескадрата се потвърждават от немски и турски военни източници. Румънският префект на Добрич става свидетел на края на "Три Светители". В руското комюнике за бомбардировката на Варна не се съобщава за понесени загуби, но военното списание "Руски инвалид" изнася подробна информация за потопяването на броненосеца. Руските историци отричат попадение в свой кораб, но безспорният факт е прекъсването на артилерийския обстрел и бързото оттегляне на ескадрата.

Броненосецът "Три Светители"

Вечерта на 14 октомври 1915 г. двете немски подводници пристигат във варненското пристанище, където са посрещнати от гражданите с викове „Ура“ и бурни ръкопляскания.

Какви са пораженията от руската морска атака? На място загиват 9 души: петима мъже, момче на 12 години и три жени. Тежко ранени са 24 мирни граждани. На някои са ампутирани крака и ръце. Ранени са двама мобилизирани офицери от пехотата и трима матроси. Материалните загуби са значителни: разбита е външната част на вълнолома; пряко засегнати са сградите на Първи полицейски участък, телеграфо-пощенски клон, турското

мюфтийство и кулата на морския фар. Има щети във флотския пристанищен район. Загубите възлизат на повече от 2 млн. лева, превишаващи годишния бюджет на Варненската община.

„Русия стреля срещу създадената от нея България... Само за това, че последната се стреми единствено към обединението на своята нация”, пише в. „Балкански куриер”. Мнозина българи, които до този момент се колебаят дали да подкрепят присъединяването на България към Централните сили, сега открито одобряват прогерманския курс на правителството, оглавявано от д-р Васил Радославов.

Следите от руските бомбардировки на Варна през 1915 г. са видими и днес

Официозът в. "Народни права" констатира: "След бомбардирането на Варна от руската флота без никакъв повод от българска страна,

всички политически мостове между Русия и България са разрушени. Русия губи всякакво морално право да се нарича Освободителка на България...".

Яростно реагира и цар Фердинанд, който нарежда на правителството да предприеме извънредни мерки. На 19 октомври е изготвено постановление на Министерския съвет, одобрено на среднощно заседание от XVII Обикновено народно събрание. С пълен консенсус е решено храм-паметникът „Св. Александър Невски“ в София да бъде преименуван на "Съборен храм св. св. равноапостоли Кирил и Методий". Нанесени са промени в интериора на църквата, сменени са стенописи и икони.

Но през 1920 г. правителството на Александър Стамболийски връща руското име на храма.

На опонентите, които биха казали „на война като на война“ ще възразим с нормите на международното право: „Нанасяйки артилерийски удари по незащитени градове, противникът погазва принципите на международното право. Съгласно IX Хагска конвенция относно бомбардировките от морски сили във време на война от 1907 г. бомбардирането на неотбранявани пристанища, градове, села, жилища или сгради е забранено. Международното право забранява и безсмисленото разрушаване на градове или други населени места и унищожаването на неприятелска собственост, ако това не е предизвикано от военна необходимост“.

Руската бомбардировка на Варна, извършена на 14 (27) октомври 1915 г. от ескадра на императорския флот, е първото сериозно военно изпитание за морския град в новата история. Макар че артилерийският обстрел има нищожни военни последици, тази акция е повод за бързото снабдяване на българския военен флот с нова техника.

Капитан далечно плаване

Георги Костов